

של 166 שנים בין התאריכים שלנו לתאריכים החילוניים. הבדל זה נמשך תקופה ארוכה. הוא מתחיל מימי דוד ושלמה, ומתבלט מאד מסוף ימי הבית הראשון עד מרד החשמונאים. מאז המספרים משתווים.

מאחר ועובדה היא כי חלק גדול מן המודעים לבעיה זאת מקבלים את הספירה הלא יהודית, וגם דתיים בתוכם, הננו ליתן כאן סקירה קצרה על ההבדלים החל מסוף ימי דוד, כדי שיהיה ידוע לפחות במה ההבדל.

לחשבונם החלה מלכות שלמה בערך 962 למספרם ב'תתצ"ט 2849.

לחשבוננו החלה מלכות שלמה בערך 838 למספרם ב'תתקכ"ד 2924.

גם לאחר מכן יש הפרשים שונים בתאריכים, עד שלבסוף ההבדל הוא 166 שנים. לחשבונם חרב הבית הראשון בשנת 586, ולחשבון שלנו בשנת 420. בתולדות העמים זה בא לידי ביטוי בכך שלפי חשבונם החלה המלכות הפרסית לאחר חורבן בית ראשון, ונמשכה מאות שנים. לפי חשבוננו יש שתי אפשרויות: א. היא אכן נמשכה מאות שנים אבל החלה בתוך ימי הבית הראשון. ב. היא לא נמשכה זמן ארוך כל כך. על מלכות יוון ידוע בהחלט שהיא נמשכה זמן רב. על כן נראה כי רוב חכמיה הקדמונים היו באמצע ימי הבית הראשון, ולא בימי הבית השני כפי הדעה הכללית. המלחמות היווניות והפרסיות החלו לדעתם בימי הבית השני, לחשבוננו בימי הבית הראשון. לפי חשבונותיהם הגיעו הפרסים ליוון דרך ארץ בבל לאחר שנכבשה על ידם. לפי חשבונותינו הגיעו דרך הרי ארט צפון סוריה ותורכיה ודרך הים האגאי, ומלחמות אלו החלו בעוד מלכות בבל בגדולתה.

פרק ג. נושא ראשון.

הנושא: יחסי ישראל מצרים בימים ההם.

מחנך: בתחילת פרק ג' נאמר על התחנתות שלמה עם בת פרעה מלך מצרים. כדי להבין מה שהתרחש פה, נסכם את כל הידוע לנו על יחסי ישראל-מצרים. בבקשה לומר מה ידוע לכם?
תלמיד: בימי האבות היו היחסים טובים בין שני העמים. יוסף אפילו משל במצרים. אחר כך שיעבדו המצרים את עם ישראל וה' הוציאם משם באותות ובמופתים גדולים, ונוסף לזה - ברכוש גדול.

מחנך: אלו הם דברי יסוד בתורה. מה היה אחר כך, האם אתם יכולים להיזכר היכן מוזכר שם מצרים בכל הספרים לאחר חמשה חומשי תורה?

תלמיד: אני זוכר. שם מצרים נזכר בהתייעצות הפלשתים על החזרת הארון.

מחנך: יפה מאד שאתה זוכר. אבל אני לא התכוונתי להזכרת מצרים על שם העבר, אלא על הזכרתה בקשר ליחסים עם ישראל. לא תמצא דבר כזה. עובדה היא כי כל העמים השכנים נלחמו בישראל, אפילו נודדים כמדויינים ועמים קטנים כמואב ועמון, אבל לא המצרים. למה?

תלמיד: אולי היו המצרים חלשים בזמן ההוא?

מחנך: כן, כך ענה לי מישהו לשאלה זו, אבל תשובה זו רחוקה היא מן המציאות. תמיד היו המצרים גדולים וחזקים יותר מאשר המדיינים והמואבים. הנכון הוא כי במצרים נשתמר זכר המאורעות הגדולים של שעת יציאת מצרים. חיה וקיימת היתה בלבו של כל אחד מבני המצרים ההכרה שיש להתיחס בדרך ארץ ובכבוד רב לעם היושב בכנען. שלמה החליט, איפוא, שכדאי לקשור קשרים עם המצרים, ננסה לשער למה?

תלמיד: הוא שאף להגדיל את ישראל והמצרים יכלו להיות לו לעזר.

מחנך: זה נראה להיות נכון מאד. כפי שאולי זכור לכם, שאף לא רק שלמה לגדולת ישראל אלא גם שר הצבא בניהו דיבר על כך. גדולה בשביל ישראל אין פירושה גדולה חמרית בלבד. שלמה ידע יפה שבלי גדולה רוחנית אין ערך לגדולה בכללה. לא נראה לו לשלמה לקשור קשרים מסחריים גרידא עם מצרים, הוא לא הסתפק בכך. הוא רצה להשפיע עליהם במובן הרוחני, ובחכמתו הגדולה גם הצליח בזה. פרעה הסכים שבתו תתגייר ותינשא לשלמה. שלמה חשב זאת לתחילת קשר רוחני עם העם המצרי. יתכן שהיתה לו תקווה שהבן אשר יולד להם ימלוך במצרים ועל ידי כך תצטרף מצרים לאט לאט לתורת ישראל, וכוונתו היתה "למושכן לדברי תורה ולקרבתן תחת כנפי השכינה" (ירושלמי סנהדרין פ"ה ה"ו).

תלמיד: האם אפשר להתחתן עם אשה המתגיירת בגלל נישואין?

מחנך: מה שאירע לשלמה הוא בלי ספק אחת הסיבות שאנו דוחים גיור כזה. אם נשים שהתגיירו בימי שלמה חזרו אחר כך לסורן ועבדו עבודה זרה, כל שכן שיש לחשוש לנשים סתם. אבל לשלמה נראתה תכנית זו בזמנה כטובה ויעילה, והוא סבר שלעובדה שמלך מצרים, זו הארץ הגדולה והעתיקה, מתחתן עם מלך ישראל, תהיינה תוצאות ברוכות בעובדה שמלך מצרים, מתחתן עם מלך ישראל. אף על פי כן עשה זאת שלמה תוך זהירות רבה.

שימו לב לכתוב בספר, אימתי לקח לו שלמה את בת פרעה?

תלמיד: כתוב "ויתחתן" מיד לאחר מות שמעי, בשנה הרביעית למלכותו.

מחנך: "ויתחתן" אין פירושו נישואין. על נישואין נאמר בתורה "ויקח". בגמרא נאמר כי שלמה נשא את בת פרעה לאשה רק לאחר גמר בניין בית המקדש, לאחר שנסתיימו אחת עשרה שנה למלכותו. מההתחתנות עד הנישואין עברו למעלה משמונה שנים.

מכאן אנו למדים כי בת פרעה עברה הכנה גדולה לפני ששלמה נשא אותה, כי כל מה שעשה שלמה בעניינים אלה, עשה תוך זהירות רבה מאד. יש להניח שכך נהג עם שאר נשיו שנשא לאחר התגיירות.

תלמיד: אבל הרי אסור להתחתן עם המצרים. רק בשנה זאת למדנו בספר דברים כי אסור למצרי לבוא בקהל ישראל עד דור שלישי? (דברים כג ט).

מחנך: דעת שלמה היתה כי גם ביחס למצרים הדין הוא כמו עם עמון ומואב, אשר לפיו רק הגברים אסורים לבוא בקהל ישראל, לא כן הנשים. דעה זו אמורה במשנה, אלא שאנו איננו פוסקים לדינא כדעה זאת.

סיכום: המצרים היו אומה גדולה בעלת תרבות גבוהה. הם לא נלחמו מעולם בישראל, ושלמה שקד לקשור קשרי ידידות אתם. הוא קיווה להישגים רוחניים וחמריים כאחד. הוא רצה להפיץ את דבר ה' בעולם, שאיפתו היתה: לתקן עולם במלכות ש'. הוא לא חשש להשפעה רעה מצד המצרים, הוא היה בטוח בחכמתו ובאמונתו הגדולה. נישואיו היו, כאמור, ביום חנוכת בית המקדש, כי לא ראה כל ניגוד בין זה לזה. להפך, הוא קיווה שהמעשה האחד ישלים את השני. עד נאמן לכך הוא ירמיה מחבר ספר מלכים שכתב בפרק אחד על נישואי בת פרעה לשלמה (פסוק א) והוסיף מיד: "ויאהב שלמה את ה' ללכת בחוקת דוד אביו" (פסוק ג), לומר שלא היה כל ניגוד בין זה לזה.

פרק ג. נושא שני. פסוקים ב-יד.

הנושא: תנופת שלמה ומאמציו להשיג את הגדולה המפוארה ביותר.

מחנך: אני סבור כי כבר נזדמן לנו ללמוד על הגדולה שהובטחה לישראל בתורה. בכל זאת בבואנו ללמוד על המלך שביקש להשיג את הגדולה הזאת בכוח חכמתו ועשרו ובמאמץ אנושי טבעי, אחזור ואכתוב את המילים על הלוח. אם מישהו מכם ישנן אותן על פה והן תעמודנה לנגד עיניו כל ימיו – מבורך יהיה. (אף כי יש להיזהר שלא להפריז. חיי שלמה המלך הם הדוגמא הקולעת ביותר מה מסוכנת היא מידת ההפרזה)

הנה שניים מן הפסוקים שבהם הובטחה גדולה לישראל:

א. "כי היא (התורה) חכמתכם ובינתכם לעיני העמים, אשר ישמעון את כל החוקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה" (דברים ד ו).

ב. "ולתתן עליון על כל הגוים אשר עשה, לתהלה ולשם ולתפארת, ולהיותך עם קדוש לה' אלקיך כאשר דבר" (שם כו ט).

תלמיד: אני חושב שהרגשת הגדולה הזאת מפריעה לנו, הגויים שונאים אותנו על כך, בפרט בימינו כאשר רבים מישראל ירודים מאד.

מחנך: אל תתרגש ואל תפריז גם ביחס לימינו, אבל זה לא נוגע לענייננו. אי"ה עוד נדבר, בהזדמנות, על נושא זה. אך בקיצור אומר כי אילו קיימנו למעשה את כל האמור בתורה, אף אומה ולשון לא היתה עומדת נגדנו ולא רואה בעין רעה את עליונותנו עליהם. אם רוב רובו של עם ישראל רחוק, לצערנו, מהגשים בשלימותו את כל הכתוב בתורה – נראים הדברים כגאוה ריקה. זאת רצה שלמה באמת למנוע. הוא רצה לעשות מאמץ גדול ביותר כדי להשיג את המעמד העליון של העם. על כך שמו מבורך.

אנו נראה להלן כי היו גם כשלונות לשלמה. הוא עצמו כתב ספר שלם, היא מגילת קהלת, שבו הוא מתאונן מרה על כשלונותיו. ירמיה שכתב את ספר מלכים ייחד לתיאור כשלונותיו פרשה נפרדת (להלן פרק יא). אולם הוא הפריד בכוונה בין תיאור גדולתו לתיאור כשלונותיו, שהכשלונות לא יאפילו על האור הגדול של הישגיו. אנו נלך בעקבות הנביא ונראה מה הוא הדבר הגדול הראשון שעשה שלמה?

תלמיד: הוא בנה את חומות ירושלים.

מחנך: לא, הכתוב אינו מדבר כאן על זאת כלל. על החומה נזכר דרך אגב, שלאחר שבנה את בית המקדש ובית המלך והחומות, העביר את בת פרעה מחוץ לעיר (ט כד), כנראה משום שלא התאימה לקדושת הסביבה.

תלמיד: אם כן, למה לא גירש אותה?

מחנך: זה אינו נושא שיעורנו. עוד נלמד ונגיע לכך בעזרת ה'. אבל האם דבר קטן הוא בעיניך לגרש אשה?

תלמיד: באמריקה כל זוג שלישי מתגרש.

מחנך: זה בודאי מצער מאד. לגרש אשה אפשר רק מאין ברירה. שלמה לא גירש אפילו אחת מנשיו, כי קיוה להחזיר לדרך הישרה. הוא השתדל תמיד להשפיע עליהן ולתקן את מדותיהן הרעות. כך נהג בכל מקום, וכל שכן במסגרת משפחתו. אבל אני לא התכוונתי כלל לדבר על זאת. פרק זה אינו עוסק בכך. אני שאלתי מהו הדבר שעשה שלמה והוא כתוב בפרק זה, שבו משתקף להטו העצום של שלמה ושאיפתו לגדול בבת אחת, הוא ועם ישראל?

עיינו יפה על איזה דבר גדול ומשונה כתוב כאן.

תלמיד: הוא הקריב אלף עולות.

מחנך: נכון מאד. שלמה היה אדם גדול, ומושגיו בכל דבר היו בקנה מידה גדול מאד. גם בעבודת ה' תפש את המרובה. "קרבן" הוא מלשון קירבה. על ידי הקרבת קרבנות מתקרבים

לה'. אמר שלמה: אני אקריב אלף עולות ואתקרב לה' עד מאד. זו היתה הפרזה גדולה לפי מושגינו, אבל כנראה היתה שאיפה זו טבעית ומתאימה לגדלות שלמה ולעוז רוחו. פעולתו זו אינה דוגמה לדורות. איש לא עשה כן במתכונתו. להיפך, מיכה הנביא אומר: "במה אקדם ה' וגו' הירצה ה' באלפי אילים?" (מיכה ו ח). מתוך פעולת שלמה למדנו, שבדרך כזאת עדיין לא משיגים את התועלת המקווה בשלימותה, אולם שלמה השיג הרבה על ידי כך. מה זה היה?

תלמיד: ה' נראה אליו.

מחנך: נכון מאד. הוא זכה שה' ידבר אליו ואף יתן לו חכמה נוספת על חכמתו הגדולה מלידה ומן הלימוד עד היום ההוא. שלמה ביקש הרבה וה' נתן לו הרבה, אפילו יותר מכדי בקשתו, כי השפע של החכמה הזיק לשלמה, כפי שנלמד להלן.

תלמיד: למה נתן לו ה' דבר העלול להזיק, הלא ביקש להיטיב לו בעד השתדלותו?

מחנך: כל דבר הניתן לאדם יש בו קצת נסיון. על האדם להוסיף הרבה משלו כדי שברכת ה' תהיה לו לברכה שלמה, כך הוא במתנת הכסף, כך הוא במתנת הכוח וכן הוא גם במתנת החכמה.

גם כל אחד מכם כאן בכיתה, ולו המבורך בכשרונות מעולים – גם הוא עומד בפני נסיונות. האם ישתמש בכשרונותיו אלה בדרך שחפץ ה' אשר נתן לו כשרונות אלו?

בכוח חכמתו הגדולה העלה שלמה את עם ישראל לשיא הגדולה. הוא הוריש לנו את הספרים "משלי", "שיר השירים" ו"קהלת". אבל היו לו גם כשלוונות במה שחשב שיכול הוא לסמוך על חכמתו גם בדברים שהתורה אמרה להמנע מהם. עוד נלמד על כך בעזרת ה'.

פרק ג. נושא שלישי. פסוקים טו-כח.

הנושא: כוחו של שלמה בגילוי פשעים נסתרים.

מחנך: היום נקרא בתחילה את משפט שלמה במריבת שתי הנשים פסוק בפסוק, כדי שנדע את העניין על בוריו.

לאחר הקריאה ישאל **המחנך:** ובכן, מה היתה כאן החכמה הגדולה של שלמה, במה היא התבטאה, ולמה זה גרם שכל ישראל ייראו מפני המלך, כמו שכתוב בפסוק כח?

תלמיד: משום שהוא קבע מי היא האם.

מחנך: שימו לב, בזמן ששלמה אמר לגזור את הילד הלא אמר להמית אותו. כיצד יכול היה להעלות בדעתו כי ירשו לו לעשות כן, למה להמית יצור חי בגלל ריב שתי נשים. ויותר מזה,

למה לא הסכימה האשה השניה לקחת את הילד כשהתאפשר לה הדבר, הלא זהו מה שביקשה. למה היא אמרה: "גם לי גם לך לא יהיה – גזורו!" בזמן שחברתה כבר הסכימה לוותר, הלא זו שטות מצדה?

העניין דורש התעמקות. יש לחשוב ולהבין מה מתואר כאן.

תלמיד: ועוד שאלה אחת קשה לי בפרשה מיוחדת זו. אנו מכריזים ואומרים כי ישראל עם קדושים הם. מנין באו וכיצד גדלו בישראל נשים כאלה שהצמיחו מריבות כאלה? לשלמה המלך היו אלף עניינים חשובים אחרים, האם מצא גם זמן לעסוק במריבת שתי נשים בזויות? כיצד הורשה להן להיכנס לחצר המלך?

מחנך: שאלתך מעידה שהתעמקת בפרשה. כבר הזכרתי לכם את המאמר: "שאלת חכם – חצי תשובה". השאלה מנתחת את העניין ומגלה את הכלול בעניינים עמוקים. הקשיבו נא היטב.

אחד הדברים הקשים בחיים הוא פתרון תעלומת פשעים שנעשו ללא עדים. כל פושע מקוה שהמטרה לא תגלה אותו, ובאמת היא עולה על עקבות הפושעים רק במקרים מעטים. ריב הנשים הובא תחילה לפני שופטים אחרים, והם לא הצליחו לגלות את האם, ורק שלמה בחכמתו כי רבה הצליח לגלות את הדבר הנסתר. בכך הטיל יראה מיוחדת על העם. הם ראו שאין להעלים ממנו דבר, וכי הוא עשוי למצוא גם חוטאים בסתר. כיצד עשה זאת? כיצד בא לידי הצעה משונה כזאת לגזור את הילד לשניים ולתת חצי לזו וחצי לזו? ומה התועלת מזה?

תלמיד: זה בדיוק כמו שלמדנו בתחילת מסכת בבא מציעא: "שנים אוחזין בטלית – יחלוקו"...

מחנך: ההשוואה שלך מצויינת בחריפותה, אבל אתה בעצמך יודע שאין טעם להשוות טלית לילד. אם חולקים טלית לשנים – יש לכל אחד חצי טלית. אבל אם יגזרו ילד – זהו סתם רצח ללא שום תועלת. כיצד בכל זאת הציע שלמה הצעה כזאת?

תלמיד: הוא הציע זאת בצחוק...

מחנך: גם בצחוק אין טעם לדברים כאלה בבית משפט עליון כמו משפט המלך. וחץ מזה נאמר במדרש תהלים שבזמן ששלמה אמר זאת עברה חרדה בקרב הנוכחים. היה להם רושם כי המלך הצעיר מוכן לבצע פסק דין זה. תראו מיד שהיה טעם חשוב מאד לומר שהמלך אכן אומר באמת לבצע את גזר דינו.

אני שואל, שמא יש ביניכם מי ששייב על השאלה שנשאלה כאן, כיצד יתכן שתמצאנה נשים כאלה במחנה ישראל, שהוא כולו קדוש וטהור?

תלמיד: כנראה היה העם מקולקל בשטח זה.

מחנך: אם תתבוננו תראו ותווכחו כי זו היא דווקא ראייה להיפך. לא היו בעם ישראל נשים כאלה. כשנתגלה פתאום שנמצאות שתי נשים מסוג זה והן רבות על ילד שלא ידוע מי היא אמו ומיהו אביו, עוררו כעס גדול עליהן. במקרים אלה, מחוץ לעצם התופעה השפלה של שתי הנשים המחללות שם ישראל ברבים, מתעוררת גם שאלה מה יהיה על הילדים כשיגדלו. אם לא ידוע מי אמם ומי אביהם הרי עלול לצאת קלוקל שישא אח את אחותו. ילד כזה נקרא בגמרא בשם "שתוקי", וגם "פגום" (אם כי לא פסול).

כשראו השופטים שאין באפשרותם לברר את האמת מי הם הורי הילד, אמרו להביא את השאלה לפני המלך. המלך היה אמנם עסוק מאד בהנהגת ענייני המלוכה, אבל השופטים בהיותם אובדי עצות, אמרו: אין מנוס מלהביא את הפרשה לפני המלך. כדאי הוא לעשות כל מאמץ שהמלך יקבל את בירור הדבר המסובך הזה, כדי למנוע "שתוקים" מישראל. שלמה גילה הבנה לבקשת השופטים והתפנה לדבר. וכאן נתגלתה חכמתו של שלמה. הוא הכריז שאם האשה דוברת השקר לא תודה על האמת, הוא יצוה להרוג את הילד בשביל למנוע "שתוקים" בישראל, שתקלתם מרובה וחרפתם גדולה פי כמה. ואם האם תצטער ותבכה – יהיה צערה אזהרה לנשים אחרות לדעת מה הן גורמות בהתנהגות כזאת.

תלמיד: האם מותר לעשות כדבר הזה? הרי יש לרחם על הילד!

מחנך: ודאי שלפי דין תורה אסור לעשות זאת, אבל למלך יש רשות לעשות יותר מאשר מחייב הדין (מה שנקרא בשם: "הוראת שעה"), כדי למנוע דברים רעים דומים ("לגדור פרצות"). דבר דומה לזה גם נתון לרשותו ולסמכותו של כל בית דין גם בזמננו, אמנם לא היה מעולם כדבר הזה שיהרגו ילד בגלל טעמים כאלה, אולם שלמה רצה לעורר רושם שלמען טהרת מחנה ישראל באמת יעשה כן "למען ישמעו וייראו".

את הדברים האלה בודאי אמר המלך בזעם ובצורה תקיפה ביותר, והדברים הטילו אימה גדולה על הנשים הזונות. מובן שרחמיה של האם האמיתית על פרי בטנה גברו, והיא החלה לבקש רחמים בפני המלך שלא להמית את בנה, הגם שהיה, כאמור, פגום. לעומת זאת האשה השניה השקרנית עשתה את עצמה כצדקנית ולא רצתה לקבל את הילד גם כשאמרה חברתה לתת לה, באמרה: צדיק הוא המלך וישר משפטו. אסור שיהיו בישראל ילדים שתוקים בני זונות, והיא מתחרטת על מעשיה. אבל הנה יש קצת תיקון לדבר, האחד כבר מת מפני שאמו חנקה אותו בלי כוונה, טוב, איפוא, שגם השני ימות ולא יהיו ילדים כאלה בישראל.

אז נתגלה הדבר כי המלך בטענתו שאין להחיות ילד שתוקי בישראל השתמש רק בתכסיס מחוכם. הוא ידע מראש כי האם האמיתית לא תסכים לכך ותבקש רחמים על בנה, וכך היה.

עתה רואים אתם כי כל פרט ופרט במשפט זה הוא מלא חכמת קודש, חרדה לטהרת ישראל ויחד עם זה הבנה עמוקה לרגשות בני האדם.

פרק ד. נושא ראשון. פסוקים א-יט.

הנושא: אירגון הממלכה על ידי שלמה.

הערה למחנך: פרק ד נראה כמחרוזת של שמות שאין בהם ענין מיוחד לתלמיד, אולם חשיבותו גדולה, כי יש בו מן היסודות האירגוניים של ממלכת דוד ושלמה. כפי שנראה מספר דברי הימים א' פרק כז, חלוקת הארץ הנזכרת בפרק זה נעשתה עוד על ידי דוד, אולם שלמה שיכלל אותה. הוא הטיל על החלקים הנפרדים את כלכלת בית המלוכה באורח צודק.

לעוסקים בארגון הסדרים בארץ בודאי יש עניין בכל פרט ופרט בפרק זה, ויש להתעמק בכל מילה שבו. לתלמידים בדרך כלל די להעיר על העובדה שהארץ מחולקת כאן לשנים עשר חלקים, לא לפי השבטים, אלא כפי הנראה לפי היכולת הכלכלית של תושבי כל חלק וחלק. יש חלקים פוריים שהוטלה עליהם מעמסה כעל חלק גדול אחר.

כדאי לציין כי הממונה על המס, אדונירם, דומה לתפקיד שר האוצר בזמננו, הוא אותו איש שהיה ממונה על המיסים בימי דוד, והאריך ימים עד ימי רחבעם עד שנהרג בעת המרד בבית דוד. כמו כן כדאי לציין שנזכרות כאן שתי בנותיו של שלמה (פסוק יא, טו) שבעליהן היו נציבים. אלו האנשים היחידים ממשפחתו שנזכר כי היו להם תפקידים רשמיים בארץ, אבל לא נזכר כי מסר תפקידים לבניו, אף כי בודאי היו לו בנים רבים מנשיו הרבות. הנציבים היו מבני כל השבטים. כך היה בעניין המיסים, ובודאי גם בעניינים אחרים, שלא לקפח אף אחד מהשבטים.

פרק ד. נושא שני. פסוק כ.

הנושא: תענוגות החיים בימי שלמה.

מחנך: בפסוק כ' אחת עשרה מילים. כמעט כל מילה מלמדת פרטים היסטוריים רבים. נסו להתבונן בהם.

תלמיד: יהודה נזכרת כחלק נפרד וישראל כחלק נפרד.

מחנך: נכון. זה רואים גם לפני כן במספר מקומות. אף כי כל שבטי ישראל היו עם אחד, לכל שבט היו תכונות מיוחדות שנשמרו במשך רוב הזמן. בשבט יהודה היו יתרונות רבים מאד על אחרים, שהודות להם הם בלטו תמיד כגוף מיוחד עד ששבט זה הפך להיות עיקר העם. החידוש בפרק זה הוא שגם בימי שלמה נשתמר הבדל זה, כי הוא היה לטובת העם.